

Інна Аноненко,

кандидат філологічних наук,
старший викладач кафедри мовної підготовки та гуманітарних наук,
Дніпровський державний медичний університет
<http://orcid.org/0000-0003-1682-4218>
м. Дніпро, Україна

Інна Лоцинова,

кандидат філологічних наук,
старший викладач кафедри мовної підготовки та гуманітарних наук,
Дніпровський державний медичний університет
<http://orcid.org/0000-0003-1757-5495>
м. Дніпро, Україна

Удосконалення методики викладання фармацевтичної термінології в умовах очного навчання під час воєнного стану

Improving the methodology of teaching pharmaceutical terminology in the conditions of full-time education during martial law

Анотація. Умови сьогодення змушують викладачів-мовників шукати методи більш продуктивного використання відведеного часу, посилення внутрішньої мотивації студентів, активізації їхньої розумової діяльності, актуалізації опорних знань та вміння використовувати їх на практиці, а також організації цікавих інтерактивних занять в укріпті під час повітряної тривоги. У нашому дослідженні ми поділяємо думку фахівців, які підкреслюють ефективність міждисциплінарного підходу при вивченні латинської мови.

Не секрет, що студенти часто з неохотою приступають до вивчення фармацевтичної термінології в курсі «Латинської мови». Завдання ж викладача зробити ці заняття максимально пізнавальними та корисними з точки зору формування висококваліфікованих медичних працівників. Наприклад, під час вивчення теми «Частотні відрізки у назвах лікарських препаратів» акцентуємо увагу студентів на можливості широкого практичного застосування набутих знань у повсякденному житті, що проявляється у розумінні значень вже знайомих назв препаратів, а також тих, які зустрічаються вперше. Зауважимо також, що запропоновані словотвірні елементи зустрічаються не лише в медичних термінах, але і в загальноживаній лексиці. Ця тема також дає змогу вдосконалити навички написання назв препаратів українською мовою.

З метою активізації пізнавальної діяльності та кращому запам'ятовуванню назв фітонімів доцільно буде запропонувати студентам самостійно

пошукати відомості з етимології деяких рослин, а потім поділитися своїми здобутками, наприклад, під час проведення ботанічної вікторини в аудиторії чи в укритті.

Під час вивчення фармацевтичної термінології здобувачі вищої медичної освіти мають чудову нагоду не лише значно розширити свій кругозір, але й поліпшити знання рідної мови. Впровадження ж інтерактивних методів сприяє підвищенню результативності навчання та створює в групі атмосферу здорової конкурентоспроможності, стимулює мисленнєві та пізнавальні процеси.

Ключові слова: латинська мова, українська мова, фармацевтична термінологія, майбутні лікарі, термін, етимологія.

Summary. *Today's conditions force speech teachers to look for methods of more productive use of the allotted time, strengthening the internal motivation of students, activating their mental activity, updating basic knowledge and the ability to use it in practice, as well as organizing interesting interactive classes in the shelter during an air raid. In our research, we share the opinion of experts who emphasize the effectiveness of an interdisciplinary approach in learning the Latin language.*

It's no secret that students often reluctantly start studying pharmaceutical terminology in the «Latin» course. The teacher's task is to make these classes as informative and useful as possible from the point of view of forming highly qualified medical workers. For example, during the study of the topic «Frequency segments in the names of medicinal products», we focus students' attention on the possibility of wide practical application of acquired knowledge in everyday life, which is manifested in understanding the meanings of already familiar names of medicinal products, as well as those that are encountered for the first time. Note also that the proposed word-forming elements are used not only in medical terms, but also in common vocabulary. This topic also makes it possible to improve the skills of writing the names of drugs in Ukrainian.

In order to activate cognitive activity and better memorization of the names of phytonyms, it would be advisable to invite students to independently search for information on the etymology of some plants, and then share their findings, for example, during a botanical quiz in the classroom or in the shelter.

When studying pharmaceutical terminology, students of higher medical education have a great opportunity not only to significantly expand their horizons, but also to improve their knowledge of their native language. The implementation of interactive methods helps to increase the effectiveness of training and creates an atmosphere of healthy competitiveness in the group, stimulates thinking and cognitive processes.

Key words: *Latin language, Ukrainian language, pharmaceutical terminology, future doctors, term, etymology.*

Постановка проблеми та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Виклики, з якими щодня стикається Україна, зумовлюють пошук нових підходів до підготовки висококваліфікованих фахівців. Пріоритетним завданням вищих медичних

навчальних закладів є створення умов для розвитку особистості здобувача освіти, його професійного мовлення, що є невід'ємною складовою формування фахової компетентності майбутнього лікаря.

Основу лінгвістичної підготовки студентів-медиків становлять такі навчальні дисципліни, як «Українська мова за професійним спрямуванням», «Латинська мова та основи медичної термінології», «Іноземна мова (англійська) за професійним спрямуванням». У медицині латина має особливу функцію, оскільки забезпечує взаємопорозуміння фахівців не лише в межах країни, але й на міжнародній арені, однак важливим є також досконале володіння рідною мовою, що дуже актуально в нашому, донедавна російськомовному регіоні, де у мовленні медичних працівників можна зустріти велику кількість слів-покручів. Якщо вивчення англійської мови триває протягом трьох років, що зумовлено підготовкою до іспитів «Крок», то на засвоєння латини й української мови за професійним спрямуванням виділено відповідно 72 та 36 аудиторних годин, частина з яких випадає через постійні тривоги. Це змушує викладачів-мовників шукати методи більш продуктивного використання відведеного часу, посилення внутрішньої мотивації студентів, активізації їхньої розумової діяльності, актуалізації опорних знань та вміння використовувати їх на практиці, а також організації цікавих інтерактивних занять в укритті під час повітряної тривоги. Все вищезазначене зумовлює **актуальність нашого дослідження**.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різноманітні питання мовної підготовки майбутніх медичних працівників постійно знаходяться в полі зору науковців. Наприклад, особливостям та удосконаленню методики викладання курсу латинської мови на медичних та фармацевтичних факультетах присвячені розвідки О. Беляєвої [2], О. Кісельової [6], Ю. Лебедь [9], Є. Світличної [13] та ін. Специфіку викладання латини на нефілологічних факультетах висвітлювали у своїх працях О. Балалаєва та І. Вакулик [1], Р. Миленкова [10]. Використання інтерактивних технологій та електронних навчальних програм і пристроїв у навчальному процесі у медичних закладах вищої освіти розглянуто у дослідженнях Н. Бондар [3], О. Жванії [5]. Міждисциплінарні зв'язки у лінгвістичній підготовці фахівців окреслено у працях Р. Гуревича [4], Г. Патлатої [11] та ін.

У ході дослідження були використані такі загальнонаукові **методи**, як експеримент, спостереження, опис, а також методи аналізу та синтезу отриманих результатів.

Виклад основного матеріалу. У нашому дослідженні ми поділяємо думку фахівців, які підкреслюють ефективність міждисциплінарного підходу при вивченні латинської мови [1; 10; 11]. Так,

наприклад, Г. Патлата рекомендує «...подавати граматичний матеріал з паралельним повторенням граматики української мови (акцент на спільних та відмінних рисах). Принцип цієї методики полягає у тому, що зіставлення рідної і нерідної мов у методичному та лінгвістичному плані ефективно співвідносяться. Така методика оптимально забезпечує формування граматичної компетенції і успішно використовується, також, при викладанні латинської або іншої мови» [11, с. 278]. На наших заняттях ми максимально залучаємо студентів до інтерактивної діяльності, створюючи атмосферу здорової конкурентоспроможності в групі, стимулюємо мисленнєві та пізнавальні процеси, заохочуємо до самостійного вивчення матеріалу. Оскільки, на думку Ю. Лебедь, «сучасна дидактика розкриває проблему активності студента у навчанні і забезпечує діяльний підхід до засвоєння знань тільки на основі єдності пізнання і практики як нерозривних сторін людської діяльності» [9, с. 122].

Не секрет, що здобувачі вищої освіти часто з неохотою приступають до вивчення фармацевтичної термінології в курсі «Латинської мови», зауважуючи, що знання із виписування рецептів латиною навряд чи знадобляться їм у подальшій медичній практиці. Тут доречним буде нагадати відомий латинський вираз *lege artis*, що позначає «за всіма правилами науки», і заохотити студентів все ж оволодіти навичками правильного оформлення медичної документації (а саме: рецептів) латиною, оскільки хвороби виликовують не красномовством, а ліками (*Morbi non eloquentia, sed remediis curantur*).

На початку вивчення фармацевтичної номенклатури ми звертаємось до теми «Частотні відрізки у назвах лікарських препаратів». Тривіальні назви препаратів утворюють переважно шляхом комбінації виділених із систематичної назви словотвірних елементів, що виражають найрізноманітніші ознаки, наприклад: походження (*Vipraxinum* від лат. *vipera* – змія, *toxinum* – отруйна речовина); відношення до анатомічного органа (*Ophthalmidum* від грец. *Ophthalmos* – око); терапевтичну дію (*Gastropharm* від грец. *gaster* – шлунок + грец. *pharmakon* – ліки); джерело утворення (*Adrenalinum* від *ren* – нирка, *ad* – при, біля, оскільки адреналін добувають із надниркових залоз великої рогатої худоби); різноманітні асоціації, навіть міфологічного характеру (*Morphinum* – від імені старогрецького богу сну *Morpheus*) [8, с. 96]. При вивченні цієї теми акцентуємо увагу студентів на можливості широкого практичного застосування набутих знань у повсякденному житті, що проявляється у розумінні значень вже знайомих назв препаратів, а також тих, які зустрічаються вперше (на полицях аптек чи в рекламних роликах). Зауважимо також, що запропоновані словотвірні елементи вживаються не лише

в медичних термінах, але і в загальноживаній лексиці (елемент *cid*, що позначає «вбивати», представлений у таких словах, як геноцид, суїцид, лінгвоцид та ін., *pyr* – «жар» зустрічаємо в лексемах піротехніки, піроманія, піропапір тощо). Цим ми спонукаємо студентів до пошуку латинських і грецьких коренів у звичних словах, що вживаються в повсякденному житті.

Ця тема також дає змогу вдосконалити навички написання назв препаратів українською мовою, нагадати, що в рідній мові у назвах загальних понять подвоєння не зберігаються (фурацилін *Furacillinum*, теофілін *Theophyllinum*, апресин *Apressinum*, мамофізин *Mammophysinum*, беладона *Belladonna* та ін.). Доречним буде повторити правило «дев'ятки» задля уникнення плутанини в передачі на письмі латинських літер «і» та «у» (остання носить назву «іпсилон», «ігрек», тобто «і грецьке», адже була запозичена з грецького алфавіту, первісно її використовували виключно для запису грецизмів).

Вивчаючи назви лікарських (саме лікарських рослин, оскільки прикметник лікарський має значення «той, що належить лікареві» [7, с. 127]) бажано інколи подавати відомості щодо етимології цих назв, оскільки це сприяє активізації уваги слухачів, а також процесу запам'ятовування, адже, як зазначав Карл Лінней: «Якщо не знаєш назв, то неможливе пізнання речей» (*Nomina si nescis, perit et cogito rerum*). Наприклад, на попередніх заняттях було розглянуто тему «Дієслово», тож не зайвим буде прокоментувати, що назва *Urtica* (кропива) походить від дієслова *urere* «пекти, жаліти», а *Salvia* (шавлія) – від відомої вже лексеми *salvete* – «бувайте здорові». Іменник *Frangula* (крушина) утворився від дієслова *frangere* «ламати», оскільки рослина має дуже ламку деревину [12, с. 20]. Назва *Lavandula* походить від лат. *lavare* «мити», адже з давніх-давен лаванду використовували як ароматизатор при купанні. З особливою цікавістю вітчизняні студенти дізнаються етимологію назв рослин, що є символами нашої країни. Так, наприклад, іменник *Viburnum* (калина) утворено від лат. *viere* «плести, вити», оскільки з молодих гнучких гілок рослини плели кошики [12, с. 29]. Назва ж пшениці звичайної – *Triticum vulgare* – походить від дієприкметника минулого часу *tritrus, a, um* «розмелений, розтертий», що, своєю чергою, утворився від дієслова *terere* «терти, молоти, товкти», адже з давніх часів із зерна пшениці мололи борошно [12, с. 28]. З метою активізації пізнавальної діяльності та кращому запам'ятовуванню назв фітонімів доцільно буде запропонувати студентам самостійно пошукати відомості з етимології деяких рослин, а потім поділитися своїми здобутками, наприклад, під час проведення ботанічної вікторини в аудиторії чи в укрітті.

Цікавим, наприклад, є походження назви *Calendula*, яку квітка отримала завдяки своїй здатності сповіщати про початок дня і ночі, як своєрідний календар від *Calendae*, що в перекладі означає «перший день місяця» [8, с.103]. У побуті часто можна почути й назву нагідкі. Отже, нагідки належать до роду *трав'янистих* рослин, з них виготовляють *трав'яні* збори (тут не зайвим буде попросити студентів пригадати ще пароніми, тобто слова, досить близькі за звуковим складом і звучанням, але різні за значенням, як-от: аптечний і аптекарський, дистиляційний і дистильований, їда та їжа, сердечний і серцевий тощо).

Відомим висловом Леонардо да Вінчі *Radices litterarum amarae, fructus dulces*, що в перекладі означає «корені науки гіркі, а плоди – солодкі», починаємо розгляд термінів на позначення частин рослин. На цьому етапі варто зауважити, що наголос у деяких лексемах диференціює значення слів, наприклад: *бруньки* (Р.в. одн.) – *брунькі* (Н.в. множ.), *квітки* (Р.в. одн.) – *квіткі* (Н.в. множ.). Іменник *шишки* має подвійний наголос у формі множини, а саме: *шішкі* (Н.в. множ.), *шішо́к* (Р.в. множ.). Також акцентуємо увагу на тому, що слово *semen*, *inis n* називає одну насінину, тоді як насіння у формі Н.в. множ. позначаємо лексемою *semina*, у Р.в. множ. – *seminum*.

Дуже часто здобувачі вищої освіти плутають прийменники *cum* – з (чим?) та *e (ex)* – з (чого?). Щоб уникнути плутанини, варто спершу провести аналогію із вживанням родового й орудного відмінків у рідній мові (із соку – *e succo*; з соком – *cum succo*; із води – *ex aqua*; з водою – *cum aqua*). А надалі запропонувати студентам самостійно утворити українською мовою кілька термінів з родовим та орудним відмінками й перекласти їх латиною.

Ознайомлення з прикметниками, що вживаються у темах, присвячених вивченню різних лікарських форм, дозволяє нагадати про особливості наголошування прикметників (рідкий *fluidus*, липкий *adhaesivus*, гіркий *amarus*, але весняний *vernalis* тощо), а також про тенденцію до уникнення діеприкметникових форм на -уч/-юч (*antipyreticus* – жарознижувальний, *hegoicus* – сильнодієвий, *antisepcticus* – незаражувальний).

Під час записування теми заняття «Структура рецепта» здобувачі вищої освіти часто сумніваються в правильному написання закінчення іменника *рецепт* у родовому відмінку. Тому це слушна нагода повторити з учасниками навчального процесу написання закінчень -а/(-я) або -у/(-ю) іменників II відміни чоловічого роду в *Genetivus singularis*, що особливо актуально при перекладі рецептів українською мовою.

Закінчення -а/(-я) мають іменники, що означають:

- назви мір ваги, об'єму (*грама, мілілітра*);
- назви дерев (*дуба, клена*).

Закінчення -у/(-ю) мають іменники на позначення:

- назв кущових і трав'янистих рослин (*кропу, звіробою*);
- назв хімічних елементів, речовин (*азоту, гепарину, вуглецю*);
- назв ліків, медикаментів, наркотичних речовин (*анальгіну, формаліну, морфію*).

Але, як відомо, немає правила без винятку (*Nulla regula sine expectione*), як-от: *антибіотика, антисептика*.

Під час вивчення теми «Структура рецепта» студентам особливо цікаво знайомитися з особливостями дозування, адже *Sola dosis facit venenum* – «одна лише доза робить ліки отрутою». Інтерес значно поживається при вивченні назв мір та ваги, а також ознайомленні з числівниками. Задля кращого засвоєння цього матеріалу доречно буде запропонувати студентам з'ясувати етимологію таких слів, як *дециметр, міліметр, центнер, унікум, дуалізм, квартет, квінтет, примат, октава, дует, тріумвірат, секстет* тощо. Під час виконання таких завдань здобувачі вищої освіти відчують інтелектуальну насолоду, отримують задоволення від своєї ерудованості.

Звертаємо увагу на походження слова відсоток (*pro centum* = від ста, тобто сота частина чогось) [8, с. 212]. Учасники навчального процесу залюбки практикуються у читанні латиною цілих та дробових чисел, а також утворюють назви часових проміжків. На цьому етапі нагадуємо особливості узгодження числівників з іменниками. Зауважимо, що після числівників **два, три, чотири** в українській мові вживаємо іменники у формі називного відмінка множини (*два мілілітри, три грами, також два з половиною грами, три з половиною міліграми*). У дробових числівниках при чисельнику **два, три, чотири** знаменник стоїть у називному відмінку множини (*чотири десяти*), а після **п'ять** і далі – у формі родового відмінка множини (*вісім десятих*).

На жаль, у реаліях сьогодення ми не завжди маємо змогу працювати в аудиторіях, дуже часто доводиться спускатися в укриття. Тому викладачі готують два сценарії проведення заняття. В укритті доцільно використовувати командні ігри як одну з форм інтерактивного навчання. Це сприяє зняттю напруження під час повітряної тривоги, покращує психічний стан молоді, нівелює відчуття згаяного часу. Наприклад, при повторенні назв терміноелементів, лікарських рослин дидактичним матеріалом виступають два набори карток, якими забезпечується кожна команда: картки, що містять латинські або грецькі лексеми, а також картки з вказівкою фармакологічної дії

або з перекладом назв рослин. Переможцем буде та команда, яка правильно та швидко зіставить отримані картки.

Метод «мозкового штурму» ефективний під час вивчення теми «Виписування рецептів на тверді, рідкі та м'які лікарські форми». Кожній команді пропонуємо виписати рецепт на основі заданої умови. Студенти висувають ідеї щодо оформлення відповідного рецепта, вибору можливих додаткових розчинників або ж формоутворювальних речовин, розрахунку їх кількості, використання тих чи інших рецептурних кліше. Після чого відбувається колективне обговорення та вибір найоптимальнішого способу виписування рецепта, який можна застосовувати на практиці. Таким чином, інтерактивне навчання дає можливість створити атмосферу співпраці, активної внутрішньогрупової взаємодії, що сприяє реалізації творчого та пізнавального потенціалу кожного учасника навчального процесу.

Висновки. Отже, під час вивчення фармацевтичної термінології здобувачі вищої медичної освіти мають чудову нагоду не лише значно розширити свій кругозір, але й поліпшити знання рідної мови. Впровадження ж інтерактивних методів сприяє підвищенню результативності навчання та створює в групі атмосферу здорової конкурентоспроможності, стимулює мисленнєві та пізнавальні процеси.

P.S. У цей непростий час не варто забувати, що *optimum medicamentum quies est* – «найкращі ліки – це спокій».

ЛІТЕРАТУРА

1. Балалаєва О. Ю., Вакулик І. І. Латинська мова та основи біологічної термінології : Навчальний посібник. Київ : 2010. 324 с.
2. Беляєва О. М. Типологія мовних помилок і шляхи їх мінімізації у процесі навчання майбутніх лікарів латинської мови та медичної термінології. *Мовні дисципліни в контексті розвитку сучасної вищої школи* : матеріали Всеукр. дистанц. наук.-практ. конф. з міжнар. уч. Харків : Тім Пабліш Груп, 2014. С. 23–29.
3. Бондар Н. В. Методи інтерактивного навчання латинської мови у медичних ВНЗ. *Молодий вчений. Педагогічні науки*. 2016 р. № 12. С. 400–403.
4. Гуревич Р. С. Теоретичні та методичні основи організації навчання у професійно-технічних закладах / за ред. С. У. Гончаренко. Київ : Вища школа, 1998. 229 с.
5. Жванія О. І. Використання інтерактивних технологій для підвищення мотивації здобувачів освіти до вивчення латинської мови. *Education and science of today: intersectoral issues and development of sciences* : Collection of scientific papers «ΛΟΓΟΣ» with Proceedings of the III International Scientific and Practical Conference, Cambridge, May 20, 2022. P. 144–147.
6. Кісельова О. Г. Методика навчання медичної термінології майбутніх лікарів. *Педагогічний процес : теорія і практика*. 2013 № 4. С. 62–68.
7. Козаченко Г. В. Українська мова за професійним спрямуванням : підручник. Вид. 2-ге, випр. Київ : ВСВ «Медицина», 2017. 336 с.

8. Латинська мова та основи фармацевтичної термінології / за ред. Л. Ю. Смольської. Вид. 2-ге, переробл. і допов. Київ : ВСВ «Медицина», 2019. 368 с.
9. Лебедь Ю. Ф. Методичні аспекти навчання латинської мови як іноземної в медичному ЗВО. *Сучасні тенденції вивчення та навчання іноземних мов* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, Полтава, 4 червня 2021 р. Полтава : Астроя, 2021. С. 122–125.
10. Миленкова Р. В. Дидактико-методологічний аналіз проблем викладання курсу латинської мови на юридичних факультетах ВНЗ. *Правовий вісник Української академії банківської справи*. 2012. № 1 (6). С. 16–20.
11. Патлата Г. В. Єдність вивчення української та латинської мов як базовий компонент формування мовної професійної компетенції медичних працівників. *Записки з українського мовознавства*. № 29. 2022. С. 270–284.
12. Перерва В. В. Латинь. Ботанічна термінологія : Довідник для студентів спеціальності 014.05 Середня освіта (Біологія та здоров'я людини) / укладач В. В. Перерва. Кривий Ріг : КДПУ, 2020. 120 с.
13. Світлична Є. І. Дисципліна «латинська мова» – основа формування професійної термінологічної грамотності студентів фармацевтичного профілю. *Гуманітарна складова вищої освіти: проблеми та перспективи. статті та тези* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. 14–15 квітня 2011 р. Харків : Вид-во НФаУ, 2011. С. 122–144.